

Száraz Miklós György

APÁM DARABOKBAN

Scolar

Azon a tavaszon, amikor apám heréi akkorára dagadtak a mumpsz miatt, mint egy-egy szép császárkörte, anyám éppen borókapálínkát ivott. Nem volt iszákos, alig ivott, de ha mégis, akkor mindig ugyanazt itta. Korszakai voltak. Sörkorszak, szilvapálinka-, konyak-, vodkakorszak. Nem sok: egy pohár sör vagy egy kupica tömény. Ő nem kupicának hívta, hanem pikucának: szerette csavirgálni a szavakat. Olyan leveleket írt, hogy a címzettek hálásan és szerényen válaszoltak, mentegetőzve, hogy nem tudnak hasonlóan ízes, érzékletes és humoros levelet írni. Apám a tíz palack sárga címkés bugaci borókapálínkát az egyik barátjától kapta, a mumpszot tőlem.

Napsütéses tavaszi reggel volt, anyám már tízpercenként cserélgette apám heregolyóin a hideg vizes borogatást, amikor nagyanyám lelkét mardosó aggodalom töltötte el, és elsietett a rendőrségre, hogy feljelentse apámat. Anyám anyja általában kora reggel jelentette fel apámat. Először is azért, mert korán kelő volt. Nem, valójában nem korán kelő volt, hanem korán fekvő. Így sem pontos. Anyám anyja egyszerűen más időben élt, mint a többi ember. Saját ideje volt. Nem közép-európai idő, nem a greenwichi közép, nem a moszkvai vagy teheráni idő, de még csak nem is a Nap vagy a Hold járásához igazodó. Anyám anyja egy magányosan bolygó lény volt, a Naprendszer önálló eleme, melynek keringési pályája csak bonyolult logaritmusokkal lenne leírható. Anyám anyja akkor kelt és feküdt, akkor volt ébren és akkor aludt, amikor eszébe jutott. Nem törődött az idővel. Nem érdekelték az órák és a percek, a másodpercek nem is léteztek számára. Nem hiszem, hogy kilencven emberi esztendőben mérhető élete folyamán egyszer is kiejtette volna a száján azt a szót, hogy másodperc. Azt sem tudom, az órát

tudta-e használni. Nem úgy értem, hogy ne tudta volna leolvasni a számokat. Az időt nem tudta leolvasni. Ha anyám kikiáltott a fürdőből, hogy hány óra, nagyanyám rápillantott valamelyik vekkerre vagy a falórára, és már mondta is: „öt”, „háromnegyed hét”, „negyed nyolc”, „fél három”. Ennél pontosabb időmeghatározást nem használt. Hidegen hagyták az évszakok és a napszakok is, mozgása kizárólag a belső csillagához igazodott: ha az lenyugodott, nagyanyám fényes délben ágyba bújt, de ha nem mozdult ama belső égboltozatról, akkor nagyanyám egész éjjel szemhunyasnyit sem aludt, föl s alá masírozott a lakásban, kísértetiesen nyiszorgatva a parkettát. Gyanítom, azért is reggelente jelentette fel apámat, mert belső fehér éjszakáinak eme tépelődős, átvirrasztott óráiban érett meg benne az elhatározás. És ha egyszer dülőre jutott magában, akkor nem tévovázott, nyomban cselekedett.

Anyai nagymamám először akkor jelentette föl apámat, amikor rájött arra, hogy a Szovjetunió legfőbb vezetőivel, Leonid Brezsnyev és Nyikolaj Podgornij elvtársakkal összeesküvést sző a nagyobbik lánya ellen, aki Erdélyben élt. Anyám anyja arra gyanakodott, hogy a nacionalista-kommunista diktátor Romániájában nyirkosak és fűtetlenek a börtönök, ráadásul a koszt sem kielégítő, így hát nem csoda, ha úgy érezte, tennie kell valamit. Tett is. Elloholt a rendőrörsre, ahol élénk fantáziával és festői színekkel cselelt, hogy apám és a szovjet vezetés miféle ármányos tervet sző, hogy börtönbe juttassák a nagyobbik lányát. Nagyanyám akkoriban már nyolcvan körül járt, fonott kalácshoz hasonló ősz kontyot viselő, madárcsontú nénike volt, aki a feketénél feketébb ruhákat is kihívónak találta. Frivol, mondta ellentmondást nem tűrő hangon anyámnak, ha az meglepte valami új ruhával, aminek a gallérján csöppnyi fehér hímzés szerénykedett. Frivol, jelentette ki a télikabátról, aminek az alján keskeny, világos prém húzódott. Frivolnak találta a diszkrét fehér pöttyökkel díszített ruhát, de még a koromfekete szoknyát is, ha egy arasznyival feljebb ért véget a bokájánál.

Apám nem örült, ha anyám anyja feljelentette, mert bár akkoriban már megjelentettek az írásai, még büntetett előéletűnek minősült. Tulajdonképpen a nagymamám sem örült, sőt inkább

röstellte, hogy örökösen feljeleníti apámat. „Édes fiam – tördelte a kezét kétségbeesetten –, tudom, hogy nem szép dolog, de nem tehetek mást.” És tényleg nem tehetett mást, hiszen ha elméje rejtett zugaiban felütötte fejét az aggodalom, akkor tökéletesen kiszolgáltatóttá vált. Egy darabig túrt, szenvedett, lázas tekintettel masírozott föl s alá a lakásban, napokig nem szólt, magába fojtotta ébredező gyanúját, aztán nem bírta tovább. Ha valaki időben észrevette, meg lehetett állítani. Anyámra nem hallgatott, de apám férfias szigora gyógyító erővel hatott rá.

– Mi a baj, Mária? – kérdezte olyankor apám.

– A Potgirnij elvtárs üzent – felelte síri hangon a nagymamám.

– De ugye nem jelentettél fel? – kérdezte ijedten apám.

Nagymamám majd elsüllyedt szégyenében.

– De igen – suttogta könnyes szemmel.

Gromiko elvtárral, Koszigin elvtárral és elsősorban Podgornij elvtárral volt üzenő viszonyban. Utóbbit, a Szovjetunió elnökét következetesen Potgirnijnek nevezte, és meg volt róla győződve, hogy ha bárhol a földkerekségen bárki fölemel egy telefont, akkor a vonal másik végén ő található. Ha apámat nem kötötték le túlságosan a gondolatai, ha éber volt, akkor olvasott a jelekből, és megelőzte a bajt.

– Miért szaladgálsz, Mária? Üzent valaki az elvtársak közül?

Nagymamám, mielőtt megkönnyebbülten kiöntötte volna a lelkét, még ravaszkodott egy kicsit.

– Nem.

– Hanem? – kérdezte apám egy tapasztalt tábori felcser és egy idős gyóntató misszionárius türelmével.

– Hanem semmi – fordította el a fejét nagymamám gögösen.

– Akkor mi a baj? – ütötte a vasat apám. – Hiszen látom, hogy nem nyughatsz.

– A televízióban üzentek – adta meg magát a nagymamám.

– Mit üzentek – araszolt tovább apám –, hogy bebörtönzik Babust?

– Mintha nem tudnád! – vetett rá lángoló tekintetet a nagymamám. – Babust már lecsukták. Most Maricára készülnek kivetni a hálójukat.

Marica, anyám nővérének, Babus néninek a lánya – akkoriban tündöklő szépségű nagylány – Kolozsvárott tanult festészetet, és én, nyolc-kilenc éves kölyök, mit sem törődve incestussal, paráznasággal, tíz év korkülönbséggel és a kettőnket elválasztó államhatárral, halálosan szerelmes voltam belé. Így amikor nagyanyám megfogalmazta gyanúját, hogy a diktátor bérencei szemet vehetnek rá, teljes mértékben osztottam az aggodalmát. Apám megőrizte a nyugalomát. Mivel tudta, hogy nagyanyám lázas képzeletének látóköri minden valós veszedelem kívül esik, azaz nem tart érzelmi zsarolástól, kínzástól, nemi erőszaktól, hanem olyan hagyományos rémségektől retteg, mint a sötét tömlőc, a romlott étel, a tetszhalál vagy a kútba zuhanás, ezért aztán a fronton dolgozó sebész határozottságával fogott hozzá, hogy kivágja a probléma góciát.

– Mária – mondta nyomatékosan –, bolondokat beszélsz. Képzeldsz. Babus nincs börtönben.

– Nincs? – kérdezte reménykedve a nagymamám. – Miért ne lenne?

– Miért lenne? – próbálkozott logikusan apám.

– Ezeknél ne keress logikát – felelte kristálytisztá logikával a nagymamám.

– Beszéljünk őszintén – kísérelte meg másfelől apám. – Babus neked fontos, meg nekem. Igaz?

– Igaz.

– Azoknak nem.

Nagymamám figyelmesen hallgatott.

– Babus nem fontos ember – mondta kíméletlenül apám. – Sokkal fontosabb emberek vannak előtte. Politikusok. Párttagok. Igazgatók.

– Papok – szúrta közbe nagyanyám, aki előttem ismeretlen okból soha nem szívelhetette a papokat.

– Papok is – bólintott egyetértően apám.

– Igaz – mondta elgondolkodva a nagymamám.

– Gondolj bele, Mária, a védőnőket a legvégén zárják börtönbe, különben ki adja be az injekciókat?

Nagyanyám szemében már a hála könnyei csillogtak.

– Köszönöm, fiam – rebegte. – Úgy megnyugtattál.

A nyugalom időszaka néhány hétig, olykor egy egész hónapig tartott, aztán kezdődött minden előlről. És nem mindig volt egyszerű megnyugtató. Néha megmakacsolta magát, és olyankor anyám fífkájára volt szükség: ha semmi nem segített, elővette Babus néném legutóbbi levelét, amit – nem kis gyötrődést okozva önmagának – tartalékolt, vagyis nem akkor adta oda nagyanyámnak, amikor érkezett, hanem akkor, amikor a legnagyobb szükség volt rá, hogy megérkezzen. Előfordult, hogy ez sem ért többet, mint halottnak a csók: nagymamám menni akart. És ha menni akart, akkor ment is. Nem kérdezett senkit, nem kért segítséget, bepakolta hatalmas, fekete bőröndjeit, és lett légyen tél vagy nyár, tavasz vagy ősz, nekivágott.

Azt hiszem, amikor a vonat átdübögött vele a Királyhágó komor és fenséges sziklái alatt, fel sem pillantott. Csucsán, egy piciny, koszos faluban kellett lekászálódnia a kocsiból, ahol hús másodpercet időzött az orrával a fekete-tengeri fürdőhelyek felé mutató nemzetközi szerelvény. A tolvajok, költők és habókások védőszentjei vigyázhatták, mert mindig rendben megérkezett.

Csucsá. Mesebeli porfészek, Erdély kapuja. Nyüzsgő, tenyéرنyi völgy. Körbe fenyvesekkel és lomberdővel borított hegyek, lent a kanyargó folyó, a vasúti töltés, az állomás épülete. Rozsdás sínek, ormányos mozdonykút, semaforok, öreg váltók. A peronon autógumiból faragott, drótozott bocskorban román hegyi pásztorok arasznyi széles bőrtüszővel a derekukon, rühös kucsmájú, bekecsek favágók súlyos fejszével a könyökhajlatukban. Fekete kalapos cigányok kurta pipákkal. Kemény tekintetű, terebélyes parasztság-szonyok, tarkójukon malomkerék nagyságú, zsiros szalmakalap, vállukon fagereblye és szénavilla. A váróterem sarkaiban görnyedt banyák gubbasztottak vászonban hasukra kötött malaccal, hátukon rőzsével: szoknyájuk mellett szájtáti kislányok. A padlón dagadt férfiak hortyogtak elnyúlt testtel. A szag mint évszázados, durva szövet. Olajos zsákvásznak, korom, füst és szénpor, rothadó kóc, nedves szalma, málló rongy, döglött legyek és pókok, megnezemesedett por szaga. Újságpapírba csomagolt, csöpögő szalonnáé, vöröshagymáé, izzadságban pácolódott göncöké, méregerős ciga-

rettaké, nikontinkeserű köpéseké, zsíros kucsமாகé, ótvaros sebeké. Résekben megbúvó évszázados kosz: az ázalag idő mélytengeri sűrűségű búze. A vasútállomás előtti balkáni térség közepén állt a sztyeppei porral borított, ütött-kopott autóbusz. Tetőcsomagtartóján bőröndök és batyuk halmai, csokorba kötött kaszák, sustorgó kukoricaszár, szűrős málnavessző kötegei. Szemben, a kocsmá kőlépcsőjén ágrólszakadt vénemberek egyiptomi gumicsizmáikban, előttük ókori nyugalomú fekete bivalyok és ponyvás szekerek a cigányok agársovány gebéivel.

Mesevilág volt. Maga a legenda, a mítosz. Olyan erős színekkel és kontúrokkal, amilyen a csoda. A valóság csodája. A valóság költőibb volt mindennél, amit emberi képzelet teremthet. Nem maradt tere a fantáziának.

Nyolcvanéves nagyanyám leevickélt a bőröndjeivel a vonatról, aztán felkászálódott a buszra, hogy a rőzsét hurcoló román aszszonyok, a cipónyi mellükön porontyukat szoptató cigány nők és a fejszés férfiak közt elinduljon a Meszes andoki szerpentinjein a szilágysági kisváros felé, ahol a nagyobbik lánya, anyám nővére élt. Nem tudom, hogy lehet, hogy soha nem veszett el, azt viszont tudom, hogy erdélyi tartózkodása negyedik napján föl s alá kezdett masírozni a tágas gimnáziumi igazgatói lakásban, izzani kezdett a szeme, és hamarosan feltette a kérdést Sanyi bácsinak, Babus nénem férjének:

– Fiam, tudod te, hogy Magyarországon milyenek a börtönök?

***

Azon a tavaszi reggelen, melyen anyám anyja feljelentette, apámat két dolog foglalkoztatta: a mumpsz és a diktátorok. A mirigyeket támadó betegség, mely felnőttkorban heregyulladás okozhat, addig egyáltalán nem érdekelte, a hatalom gyakorlásának kérdései viszont már kamaszkorában is nyugtalanították. 1957-ben, egy évvel a börtönből történő szabadulása után, amikor napközben kígyótáp és elefánteledel után szaladgált, éjszakánként a lakókocsijában drámaterveket körmölt: színpadi trilógiát tervezett Caesarról, Robespierre-ről és Sztálinról.

Jó téma ez. A diktátor. Színes és erőteljes. Regényes, vagyis mocskos, mint a valóság. Franco, Hitler, Sztálin. Az őrült tisztviselő, az őrült fantasztá és a hidegen számító őrült. Mind más, mégis mind egyforma. Gyilkosok. És büszkék. Mit mond Enver Hodzsa? „Ha kell, füvet rágunk, de a szabadságból nem engedünk.” És a román Conducator? „Minden elnöknek jachtja van. Nixonnak is. Titónak is. Nekem is kell. Meg egy Rolls Royce.” Elena, a Conducator felesége ki is szemeli a megfelelő vízi járművet: a görög multimilliomos, Aristotele Onassis hajójára fáj a foga. Drakuláné fantáziáját nem a delfinmozaikos fedélzeti úszómedence ragadja meg, hanem az érzéki tapintású bálnafitymabőr bevonatú székek. Kádár kiábrándítóan keveset akar: „Elvtársak – mondja –, minden legyen az, ami. A krumplileves legyen krumplileves.”

Az évek során apám valóságos szakértője lett a témának: falta a diktátoréletrajzokat. Egyik kedvence volt a venezuelai Juan Vicente Gómez. „El Benemerito”, a Tiszteletre méltó atya, „a vitathatatlan gazda, mindannyiunk öszvérhajcsárja”. „A megérzéseire hallgatott – írta róla apám. – Kihirdette a saját halálát, megrendeztette a temetését, aztán feltámadt, hogy megvizsgálja örvendező híveit.” A másik nagy kedvenc José Gaspar Rodríguez de Francia, „El Supremo”, a Legfőbb Úr, aki 1820 körül Paraguayban minden férfit házasságra kötelezett, hogy a spanyolok, akiktől undorodott, felolvadjanak az indián és mesztic lakosságban. Haiti orvos-újságíró-varázsló elnöke, François Duvalier doktor, „Papa Doc” is érdekelte. „Kivégeztette az összes fekete kutyát – írja róla apám –, mert a vuduöszöne azt súgta, hogy az egyik ellensége fekete kutyává változva igyekszik a közelébe férközni.”

Válogatott szakirodalmat szedett össze. Nagy Iván Rettenetes Ivánja, Friedrich Sieburg meg Levandovszkij Robespierre-je, Tarle Napoleonja, Konrad Heiden kétkötetes Hitlerre, Sarfatti híres Mussolini-életrajza, Kropotkin herceg és Bakunyin összes munkái, Mein Kampf, Robert Merle Moncadája és Theodore Draper könyve a castroizmusról.

„Az egyeduralom sok vesződséggel jár.” Az ilyen mondatokért tartotta nagyra Machiavellit.

„A császári udvarban is lehetséges magánember-életet élnem.”
Ha semmi mást nem ír, már csak ezért is szerette volna Marcus Aureliust.

Apám – a volt államellenes összeesküvő, a fegyver- és robbanóanyag-rejtegető – Kádár Magyarországon hever az ágyában. Keze ügyében szakirodalom: Jézus-életrajzok, zsarnokok és császárok pszichoprofiljai. García Márquezzről akkor még nem hallott, hiszen a leendő Nobel-díjas dél-amerikai épp csak befejezte a Buendiák történetét, és akkor kezd bele saját türannosz-regényébe. Apám első színműve, a Robespierre-darab is kész. Majd’ egy évtizede asztalfiók mélyén rejtetik, mert a proletár diktátor népi demokratikus államában a létezése is bajt hozhat írója fejére. Ha nem a következő darabját írja, akkor Albert Camus Caliguláját és Erich Kästner Diktátorok iskolája című színművét fordítja. Gabo már elmenekült Kolumbiából, Gustavo Rojas Pinilla diktatúrájából. Apám négy évet leült a tizből, de 1956 októbere után mégsem menekült. Nem tudott Gabóról, de tudott Rojas Pinilláról és Fidel Castróról. Gabo sem tudott apámról, de tudott Kádárról, akit 1957. augusztus 20-án élő valójában is látott Kisújszálláson.

Reggel van, anyám a fürdőszobában tesz-vesz, apám kéri a táskarádiót. Anyám, mielőtt teljesítené a kérését, gondosan becsukja az ablakot, mert a népi demokráciában egyik-másik rádióadó hallgatása veszélyes lehet. A Szabad Európa stúdiójában mintha forgószél dülne, a hírolvasó hangja hol elhalkul, máskor felerősödik, néha egészen elvész az éter mesterségesen támasztott mágneses viharainak örvényében. Összeállítást sugároznak Fidel Castróról, melyben egy rövid riport is elhangzik.

– Nekem a lehető legszerényebb dolgok tetszenek – mondja a kubai diktátor. – Mit csináljak? Ilyen vagyok. Így élek.

Apám nevet, felszisszen, arca fájdalmas grimaszba torzul.

– Hidd el – mondja anyámnak –, ez hiszi is, amit mond.

A bemondó titokzatos vezetőnek, a titkok és misztériumok emberének nevezi a kubai elnököt, majd megkérdezi, szerinte miért nevezi őt elpusztításra érdemes szörnyetegnek a saját nővére, Juanita, aki az Amerikai Egyesült Államokban él.

– Szóljon hozzá! – mondja kétségbeesetten Castro. – Hogy valami így beszéljen a testvéréről! Nem tartja ezt szörnyűségnek?

Anyám leguggol, belemeríti a lavór hideg vízbe a puha törülközőt. Úgy marad, hallgatja a rádiót.

– Ennek a férfinak a hangjából süt az erotika – állapítja meg. – Ez naponta elfogyaszt két-három fiatal nőt.

Apám sóhajt. A diktátor alakjában, miként Gabót, őt is a hatalom rejtélye és magánya érdekli. Anyám feláll, kicseréli a hűsítő borogatást, megsimogatja apám arcát, megpuszítja a homlokát. Mennie kell. Az előszobában szembetalálkozik nagyanyámmal, aki éppen most érkezett, és olyan keserves képpel nyitja a bejárati ajtót, hogy anyám ereiben meghűl a vér. Kérdeznie sem kéne, tudja jól, mi történt, de azért felvonja a szemöldökét.

– Megint?

Anyám anyja nem szól, csak bólint. Kis híján elpityeredik. Anyám fáradt, egész éjjel ügyelt, ráadásul mindjárt az osztályon kell lennie, kezdődik a vizit. Fehér köpenye zsebébe nyúl, nem is tud a mozdulatról, amivel a nyakába akasztja a piros gumicsöves fonendoszkópot. Megsimogatja nagyanyám arcát, fordul a dolgozószobába, lehajol, és a földig érő, vastag függöny mögött sorakozó borókapálinkás palackok közül előveszi a bontottat.

– Gyere, anyu, ez most jót fog tenni.

I. FEJEZET

1.

Elbocsátólevél

Száraz György

részére, akit 1952. év december hó 4. napján a börtönbe befogadtak, és akit a Budapesti Fővárosi Bíróság demokrácia elleni szervezkedés miatt 10 évre ítelt. Miután büntetését kitöltötte, a mai napon szabadon bocsátottam. Nevezett Törökbálintra utazik. Megérkezésekor a helyi rendőri szervnél köteles jelentkezni.

Kecskeméti Megyei Börtön

1956. szeptember 11.

2.

Anyám naplója

Szeged, 1956. szeptember 12.

Úgy falok, mint egy vadállat. Irgalmatlanul éhes vagyok. Moziból jöttünk meg, a Visszaélés című argentin filmet láttuk. Nem fogom egyhamar elfelejteni. Hiába, kicsit romantikus vagyok, és nem is bánom. Ha az ember nagyon reálisan nézi a dolgokat, kis idő múlva már olyan cinikus, hogy förtelem. Szebb így! És utána az a prima sör, és a bemászás Pupiék szobájába! Minden pénzt megért.

Reggel gyóntam. De jó, hogy otthon nem sikerült! Nagyon, nagyon jó volt. Istenem, köszönöm.

Egyedül vagyok a szobában, Erzsi levizsgázott, és hazament Tállýára, Anna meg leköltözött a barátnőjéhez. Jó így egyedül. Marek, primán ki tudsz te jönni magaddal. Nem is tudtam, hogy ilyen jó természeted van. De most menj aludni: már három éjszaka hogy csak négy órát aludtál, és közelegnek az iszonyat órái. A ka-

tonai vizsga. Honvédelem. Ha megint elhúznak, mi lesz? Micsoda ökörség! Vizsgáznom kell, hogy miként kell védeni a hont. Rá gondolni is borzalom.

Szeptember 13.

Istenem, büntetni akarsz? Délelőtt nagyon rosszul ment a tanulás. Fájt a fejem kegyetlenül. Dél tájban már nem bírtam tovább, ki kellett mozdulnom, hogy idegességemben el ne bögjem magam. Lementünk Pannival a portára, kint vannak a levelek, nekem is jött egy lap. Magyar, rajta ismerős írás: *Drága Mártikám! Tegnap, amikor visszautaztál az egyetemre, váratlanul megérkeztiünk. Babus.* Na de akkor aztán kitört belőlem minden bánatom. Bögtem egy sort, vertem a fejemet a falba, és úgy éreztem, nem bírom ki azt a két napot. Nem tudom, mi lesz, ha honvédelemből megint kidobnak, de annyira utálok, hogy képtelen vagyok már belenézni is...

Szeptember 15.

Itthon vagyok a diákszállón. Későre jár, mindent becsomagoltam, megvettem a vonatjegyet, reggel indulok haza Berénybe. A honvédelmi vizsgán rendben lementem. Ötöst is kaphattam volna, mondta fontoskodva az a szerencsétlen, ha előzőleg nem buktam volna. Ó, ha tudnád, mennyire megvetlek! Úgy érzem, alattomos vagyok. Megalkuvó. Akkor volt igazam, amikor egy betűt sem tanultam erre a nevetséges tárgyra.

Vizsga után kivágtáztam a tanszékről, nyargaltam az állomásra a vonatjegyet váltani, aztán meg be a városba. Alig várom, hogy kiköszörüljem a csorbát, rendbe tegyem a tavalyi mulasztást. Vettem Babus gyerekeinek csokit, nápolyit. Maricának még egy csomag virágmintás levélpapírt borítékokkal, egy nagy doboz színes ceruzát (Toison D'or Colorama! Ah, mindig vágytam ilyenre!), egy grafitceruzaszettet (Koh-i-noor! Ah, mindig stb.) 2H-tól 8B-ig. Kicsi Sanyinak meg meséskönyvet és két katonát. Egy indián és egy cowboy. Most pedig mindjárt lefekszem, és előre átgondolom ezt az újabb találkozást. Nagyon, de nagyon résen leszek, nehogy úgy járjak, mint tavaly.

Szeptember 27.

Nagyon jó volt otthon. Úgy izgultam, annyira félttem a találkozástól, hogy az leírhatatlan. A tavalyi megrázó volt. Tizenegy éves voltam, amikor Babus 1944-ben, azon a fogcsikorgató télen, egy nappal karácsony előtt elviharzott Erdélybe a Sanyijával. Én tizenegy, ő huszonkettő. A múlt évben, amikor először hazajött, én voltam huszonkettő. Azt hittem, keveset változik, hiszen felnőtt nőként ment el, s az idő rajtam látszik majd igazán. Hát nem lett igazam. Semmi nem úgy alakult, ahogy elképzeltem. Pedig nem voltam gyanútlan: tartottam a csalódástól, és azt hajtogattam, hogy nem fog meglepni semmi, akármennyire megváltozott is Babus. De mennyire más volt, amikor szemtől szembe álltunk. Előbb Aput láttam meg a kerítésen át: vizet húzott a kútnál. Megyek befelé... A felső ajtó nyitva, látszik, hogy gyerek van a házban, a küszöb tele sáros kis lábnyomokkal. Terített asztal, mellette Anyu, egy barna bőrű kislány, egy szőzi leányka és háttal nekem egy fehér pulóveres, szőke valaki. Közelebb megyek. A kislány észrevesz, megáll a szája, kerekre tágul a szeme. Anyu is odanéz, rám nevet. Babus mint a szélvész hátrafordul, égnek emelt kézzel sikolt, elrúgja maga alól a széket, egymás nyakába borulunk. Így vagyunk szó nélkül sokáig. Görcsösen fogja a fejemet, és borzolja a hajamat, simogatja, tapogatja az arcomat. Én szólaltam meg először. Valami olyasmit mondtam: „Ne sírj, mert én nem akarok.” Nagy nehezen elengedtük egymást.

Akkor én személyesen is megtapasztalhattam, hogy az idő múlása milyen viszonylagos. Tizenegy évvel korábban Babussal és Sanyival szikrázó, jégcsapvillogtató télen csühögött el a kormos, fekete vonat. Integtettem utánuk, míg el nem tűntek a kékszürke ködben, Erdély balladás hegyei közt. Az első levelében megírta, hogy egy román kórházvonat peronján, katonákkal körülvéve, reszketve, de boldogan érkeztek meg Biharpüspökibe, onnan meg Zsibóra. Megírta, hogy csoda volt, mint a jégkirálynő meséje. Mindenütt hóbundás erdők, óriási fenyőfák, cammogó ökrös és bivalyos szekerek. Teherautók és buszok nem voltak. Nem tudom, hogyan vergődtek el odáig, de éjjeli órán, kettő és három közt Szilágycsehben voltak, ahová lovas szán ment értük

Sanyi hűgával, a sógorával meg az édesanyjával. Holdfényben fürdő havas tájban történt meg a bemutatkozás. A háttérben ködfelhőbe burkolózó lovak, az erdőben vonyító farkasok. Regényes, ugye? Verőfényes reggel értek haza Hadadba. Karácsony másodnapjának reggelén.

De annak a tizenegy évnek csak a kezdete volt Jókai-regénybe illő, a folytatás inkább zolai naturalizmusba fordult. Egy év múlva Sanyit kinevezték iskolaigazgatónak Szilágygörcsönbe. Oda is költöztek. Babus azt írta, hogy ott aztán se vasút, se köves országút, se járda, se villany, se vízvezeték, se posta. Még üzletek sem, csak egy szatócsbolt meg egy penetra kocsmá. Nyáron légyfelhős téhénlepények és egekig kavargó por, tavasszal és ősszel feneketlen sár, télen farkasordító hideg.

Az én imádott, gyönyörű nővérem helyett egy lestrapált, elszürkült nő érkezett haza. És ez engem mérhetetlenül megdöbentett. Mi több: felháborított. Ez lenne Babus? Az én csodaszép nővérem? A haja gondozatlanul hátrasimítva, a szeme körül ráncok, a homlokán is három-négy tekintélyes barázda. Szemöldöke megritkult, a szeme kisebb és fénytelen. Az álla furcsán előreugrik. Leginkább a hangja lepett meg: idegen, magas és kiabálós. És nagyon sovány. A kezei kidolgozva. Bizony, nem sokat ad magára. Pedig ha kiöltözne, még mindig csinos lehetne. Ruha dolgában pocsekül állnak. Babus csak úgy ámul az itteni kirakatokon. Ilyen anyagokat Romániában hírből sem ismernek. Hazavittem egy csomó ruhát, a cipőimet, de elő sem mertem venni őket. És én még abban a hitben éltem, hogy nekem alig van ruhám. Pedig hatszor meggondolom, hónapokig várok, gyűjtök rá, míg megveszek egy cipőt. A szemem majd kisült, hogy nekem mennyi mindenem van hozzájuk képest. Istenem, segíts, hogy legalább a stafíringját el tudja vinni, amit 1944 karácsonyán nem vihetett! Azt mondja, ilyen holmikát odaát, Erdélyben még elképzelni sem mernek. Hat párnahuzat? Az anyósa ilyen finom ágyneműt még nem is tapintott! Kenderből, házilag szőtt ágyneműt használnak, és ugyanolyan alsóruhát hordanak. Babus tíz éve az anyós kiszuperált holmijait viseli. Nem is értem, miért nem lázad fel? Hiszen Sanyi ragadta el úgy, hogy még szinte tartott a háború. Se vonatok, se

közlekedés, mindenütt katonák, rablók meg csavargók. Még határ sem volt. Aztán kiderült, hogy Sanyi egy vadállat.

Itthon, azon a tavalyi néhány napon Babus változott. Ha lefeküdt, a két gézengúz hol Apu, hol én vittem el szomszédolni, vagy a parkba sétálni. Kialudta, kipihente magát, jobban adott a hajára, a kezét magam kentem be esténként. A hangja is a régi lett, nem az a kétségbeesett, fejhangú sikoltozás. Kezdet megnyugodni. Sanyiról sokat beszélt, és szeretettel. Gondoltam, akkor csak nem lehet olyan gonosz, rossz ember. Azt mondta, mikor eljöttök, Sanyi elkíserte őket egész a határig. Onnan bámult utánuk, ahogy Magyarországra léptek. És sírt. Naná, hogy sírt! Félt, hogy sohse látja őket. Hogy nem térnek hozzá vissza.

A tavalyi naplómban így írtam a két gyerekről: „Mit is mondjak rájuk? Kis falusiak. Káromkodni és csúfolódni kitűnően tudnak. A mosdástól irtóznak, és borzasztóan hangosak. Úgy kiabálnak, mintha valami kihalt tanyán üvöltöznének keresztben az udvaron. A tájszólásuk érdekes. Maricát valahogy jobban szerettem. Baj, nem baj? Nem tudom. Talán mert illedelmesebb. Sanyikát viszont Babus szörnyen becézgeti. Talán ezért is szeretem jobban Maricát. Sanyika olyan kis neveletlen anyámasszony katonája. Egy lépést sem mozdul Babus nélkül. Mit szépítgessem: nem szeretem. Sokszor minden ok nélkül belém rúg. Ötéves! Azért ehhez már nagy, nem? Néha csak úgy rám üt valamivel. A múltkor leköppött. Ha lehet, kerülöm. Éjszaka legalább kétszer felkel, olyankor hangosan beszél, bőg a villanyért, nem akar elaludni. Utolsó előtti nap elvittem Maricát bicajozni. Hatalmas zápor kapott el bennünket, de őt nem olyan fából faragták, akinek megártana egy kis nedvesség. Kacagva hajtottunk a zuhogó esőben, és meg is lett a jutalomunk: olyan gyönyörű kettős szivárványt láttunk, amelyet én még soha.”

Amikor tavaly eltelt a hét, és Babust a két gyerekkel feltettük a vonatra, Marica nagyon puszilt és ölelt, Babus is majdnem sírt. Természetesen utólag jöttem rá, hogy nem foglalkoztam eleget a testvéremmel, nem szerettem eléggé őt és a gyerekeit. Napokon át ocsmányul éreztem magam. Természetesen rettegett „vendégem”, pirinéni is befutott. Az is mindig a legjobbkor tud jönni!